

KAZIMIERZ PEK MIC

MARIOLOGIA EKUMENICZNA WEDŁUG S. C. NAPIÓRKOWSKIEGO

ECUMENICAL MARIOLOGY
ACCORDING TO S. C. NAPIÓRKOWSKI

A b s t r a c t. In 1965 S. C. Napiórkowski OFMConv presented a very original doctoral dissertation on Mariological questions shown by Protestant theologians. After nearly half a century it turned out that this is a very useful trend in theological studies, as it has led not only him to practicing ecumenical Mariology. The former views of Evangelical Christianity were subjected to criticism, but so were some theses of Catholic Mariology. In his publications Napiórkowski outlined the transition from an argument to a dialog on the Mother of Jesus.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Key words: Mariology, Protestantism, S. C. Napiórkowski.

Pół wieku temu S. C. Napiórkowski OFMConv, obecnie emerytowany profesor KUL, otworzył nie tylko dla osobistych poszukiwań mariologicznych kontekst ekumeniczny. Była to recenzja pracy mariologicznej Maxa Thuriana, pastora i teologa ewangelicko-reformowanego¹. Mimo pochwał książka członka Ekumenicznej Wspólnoty z Taizé musiała jeszcze długo czekać na polski przekład². Recenzja S. C. Napiórkowskiego była również pierwszą pracą realizowaną według jego ulubionej zasady: „zgodnie z prawdą i życzliwie”.

Dr hab. KAZIMIERZ PEK MIC, prof. KUL – Kierownik Katedry Mariologii i Teologii Ikony, kurator Katedry Pneumatologii i Eklezjologii KUL, członek korpusu ekspertów Narodowego Centrum Nauki w Krakowie, członek Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej; adres do korespondencji: e-mail: kazpek@kul.pl

¹ *Magnificat brata Maxa (Max Thurian, Marie, Mere du Seigneur, Figure de L'Église)*, Taizé 1963², HD 32(1963), s. 188-190.

² M. T h u r i a n, *Maryja Matka Pana, Figura Kościoła*, tłum. E. Ogiński, Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów 1990.

I. SPÓR O MATKĘ PANA

Publiczna obrona pracy doktorskiej S. C. Napiórkowskiego OFMConv miała miejsce 23 stycznia 1965 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Temat rozprawy brzmiał: *Poglądy mariologiczne współczesnych europejskich teologów protestanckich rozpatrywane w aspekcie ekumenicznym (1950-1960)* [ss. XXXI + 373]. Praca nie miała szczęścia do szybkiej publikacji³. Nie pomogły niezwykle pozytywne recenzje księży profesorów: Wincentego Granata (KUL) i Jana Stępnia (ATK). Pierwszy z nich tak podsumował tę pracę doktorską: „część pracy referencyjna, a więc rozdziały: pierwszy, drugi i trzeci jest prawie bez zarzutu; można by najwyżej powiedzieć, że Autor jest odrobinę rozgadany; duże zdolności wykazuje on jednak w segregacji materiału, a także w prostym i jasnym jego układzie z pełnym zachowaniem obiektywizmu [...]. W rozdziale czwartym Autor krytycznie patrzy nie tylko na mariologię protestancką, ale również na sentymentalne i dewocyjne przerosty w mariologii katolickiej”⁴. Warszawski recenzent omawiając atuty pracy stwierdził, że „trafne są uwagi i wnioski Autora ustalające zakres, w jakim współczesna mariologia utrudnia i w jakim ułatwia protestancko-katolicki dialog ekumeniczny. Autor wykazał w sposób przekonywający, że główną i istotną przeszkodą na drodze do zjednoczenia chrześcijaństwa jest nie mariologia, lecz koncepcja objawienia i odkupienia. Mariologia pomaga zjednoczeniu chrześcijaństwa w tym znaczeniu, że zmusza do rozstrzygnięcia dyskusji wokół zagadnień: *sola Scriptura* i *sola gratia*. Utrudnia zaś ruch ekumeniczny z dwóch powodów: ponieważ akcentuje to, co różni nas od naszych braci odłączonych, a głównie z racji pewnych nieprawidłowości, które jej towarzyszą po obydwu stronach”⁵. Obaj recenzenci nie zgłosili poważniejszych uwag do rozprawy doktorskiej.

³ Por. K. P e k, *O Matce Pana. Od sporu do dialogu*, w: S. C. N a p i ó r k o w s k i, *Spór o Matkę. Mariologia jako problem ekumeniczny*, Lublin 2011, s. 7-11; S. C. N a p i ó r k o w s k i OFMConv, *Spór o Matkę. Mariologia jako problem ekumeniczny (Teologia w dialogu 3)*, Lublin 1988, ss. 186; wydanie drugie, uzupełnione, Lublin 2011, ss. 272.

⁴ W. G r a n a t, *Recenzja pracy doktorskiej o. Celestyna Stanisława Napiórkowskiego*, w: S. C. N a p i ó r k o w s k i, *Spór o Matkę. Mariologia jako problem ekumeniczny*, Lublin 2011, s. 238.

⁵ J. S t ę p n i ę, *Recenzja pracy doktorskiej o. Celestyna Stanisława Napiórkowskiego*, w: S. C. N a p i ó r k o w s k i, *Spór o Matkę. Mariologia jako problem ekumeniczny*, Lublin 2011, s. 245.

Profesor Andrzej Krupa OFM, promotor pracy, znany ze swej aktywności organizacyjnej, pewnie też nie mógł wiele zdziałać w sprawie szybkiej publikacji. Trzeba było na tę edycję poczekać prawie 23 lata. Wówczas pięciotyśięczny nakład książki stosunkowo szybko znikł z półek księgarni. Okazało się już wówczas, że opracowanie zawiera w sobie jakiś wymiar ponadczasowy i uniwersalny. Wydawało się to wprost niewiarygodne, by w Kościele katolickim w Polsce (przy niewielkiej liczbie ewangelików), często ukazywanym jako maryjny, mogła wzbudzić zainteresowanie książka przedstawiająca poglądy mariologiczne teologów protestanckich (ok. 100), co więcej, z okresu wyjątkowo krytycznie oceniającego nauczanie katolickie (dlatego autor zaznaczył w tytule, że trwał spór).

Taka sytuacja miała miejsce w latach 1950-1962, zwłaszcza po ogłoszeniu dogmatu o Wniebowzięciu Najświętszej Maryi Panny. O powodach ogromnego zainteresowania tą książką o. Napiórkowskiego można się nieco dowiedzieć z recenzji biskupów dogmatyków: Juliana Wojtkowskiego⁶ i Edwarda Ozorowskiego⁷. Pierwszy z nich, Biskup z Olsztyna, potwierdził, że w pracy uwzględniono okres „wielkiego uniesienia katolickiego i sprzeciwu ewangelickiego, połączonego z obustronnym uściśleniem stanowisk w całej nauce o Maryi”⁸. Recenzent po zreferowaniu zawartości poszczególnych rozdziałów wyznał, że „rozprawa napisana jest z dużym nakładem pracy, wielką życzliwością dla braci odłączonych i surową oceną katolickiego piśmiennictwa budującego i nabożeństwa ludowego”⁹. Natomiast biskup z Białegostoku samą recenzję zaczyna od słów: „bierz, czytaj”¹⁰, gdyż książka franciszkańskiego dogmatyka jest „pełna pasji i maksymalnego obiektywizmu. Cechuje ją fachowość i szacunek dla stron dialogu [...]. Z szacunku dla partnerów dialogu nie wyciąga pochopnych wniosków ani nie przyjmuje funkcji mentora”¹¹. Natomiast w zakończeniu tę ocenę uzupełnia o słowa: „o. Napiórkowski ukazał rozbieżności protestancko-katolickie w mariologii z powagą, nie przystrajając ich w ozdobne szaty. Wielość tych różnic napawa zdumieniem. Jest to jednak zarazem krok do przodu w stronę jedności. Bo czyż można stanowić jedno, nie znając się wzajemnie?”¹². Biskup, po zapoznaniu

---

⁶ J. W o j t k o w s k i, Recenzja. S. C. Napiórkowski, *Spór o Matkę. Mariologia jako problem ekumeniczny*, Lublin 1988, AK 114(1990)2, s. 312-314.

⁷ E. O z o r o w s k i, *Mariologia w ekumenicznym dialogu*, StTBł 7(1989), s. 263-265.

⁸ W o j t k o w s k i, art. cyt., s. 313.

⁹ Tamże, s. 314.

¹⁰ O z o r o w s k i, art. cyt., s. 263.

¹¹ Tamże, s. 263.

¹² Tamże, s. 265.

się z zaprezentowanymi problemami, doszedł też do wniosku, że dyskutowane kwestie mariologiczne miały miejsce nie tylko w okresie przedsoborowym.

Bardzo konkretny i wymowny wyraz zainteresowania publikacją KUL-owskiego mariologa i ekumenisty dały „Studia i Dokumenty Ekumeniczne”, które przedrukowały cały ostatni rozdział oceniający zreferowany spór¹³. Redakcja kwartalnika w słowie wprowadzenia napisała o książce, że w polskiej literaturze teologicznej jest ona najwartościowszą pozycją z zakresu określonego w tytule¹⁴. W połowie XX w. zostały przywołane niemal wszystkie sporne tematy z dwóch tysiącleci, zaczynając od interpretacji terminu *Theotokos*. Oznacza to, że nawet orzeczenia dogmatyczne o Maryi Dziewicy, Bogarodzicy, Niepokalanie Poczętej i Wniebowziętej przychodzi każdemu pokoleniu na nowo odkrywać i wyjaśniać. Bogate życie Kościoła wykazuje, że do interpretacji prawd wiary włączają się niekiedy argumenty pozateologiczne. Wówczas taki spór może osiągnąć poziom dogmatyczny lub psychologiczny. Praca o. Napiórkowskiego stanowi ilustrację tego, że jednak nawet ze sporu można przejść do dialogu. Pierwszy krok w tym kierunku polega na wzajemnym poznaniu stanowisk i racji za tym przemawiających.

Recenzenci książki zwrócili również uwagę, że teologowie ewangeliccy poddali surowej ocenie katolicką pobożność ludową, ale stawiane zarzuty nie odnoszą się do nauczania Kościoła. Jednakże współczesne badania wykazują¹⁵, że rację miał kard. J. Ratzinger, gdy pisał w instrukcji o powołaniu teologa, iż „zdarzały się dokumenty Magisterium, które nie były wolne od braków”¹⁶.

II. DIALOG O MATCE PANA

Okazuje się, że Autor książki, choć nie był obecny w pracach przygotowawczych i na obradach Soboru Watykańskiego II, zdradzał już styl myślenia teologicznego zawartego w mariologii soborowej. Mariologiczno-ekumeniczna

---

¹³ S. C. N a p i ó r k o w s k i, *Mariologia jako problem ekumeniczny*, SDE 1988, nr 3, s. 13-54.

¹⁴ Tamże, s. 13.

¹⁵ K. P e k, *Deus semper maior. Teologiczny obraz Boga w mariologii polskiej XX wieku*, Lublin 2009.

¹⁶ Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o powołaniu teologa w Kościele*, w: S. C. N a p i ó r k o w s k i, *Jak uprawiać teologię*, Wrocław 1996, s. 211.

fascynacja Autora, jako promotora, wzbudziła żywe zainteresowanie studentów tym obszarem badań, co zaowocowało wartościowymi pracami dyplomowymi napisanymi pod jego kierunkiem¹⁷.

Dostępne dziś biogramy naukowe profesora Napiórkowskiego tylko w nieznacznym stopniu obejmują to, co wydarzyło się w jego pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej po 1965¹⁸. Rok przed obroną był już zatrudniony na KUL jako asystent i w kolejnych latach uzyskiwał stopnie i tytuły naukowe: adiunkta (1967), docenta (1978), profesora nadzwyczajnego (1983) i profesora zwyczajnego (1989). Był kierownikiem Katedry Mariologii i I Katedry Teologii Dogmatycznej (do 2004). Wykładał w różnych seminariach duchownych w Polsce oraz w ośrodkach akademickich w Europie Środkowo-Wschodniej. Kierował kilkoma działami „Encyklopedii Katolickiej”, współzałożył Instytut Franciszkański w Łodzi (od 1980 roku jest jego dyrektorem). Był także zaangażowany w komisjach Episkopatu, zwłaszcza w kwestiach ekumenicznych. Związał się z wieloma towarzystwami naukowymi w kraju i za granicą.

Dużą pomoc w podsumowaniu dorobku profesora Napiórkowskiego stanowi jego autoprezentacja teologiczna¹⁹, w której uznał iż jego dorobek da się sprowadzić do „metateologii, mariologii, franciszkanizmu i ekumenizmu”²⁰. Choć zaproponowany klucz systematyzacji zdaje się wskazywać cztery oddzielne bloki tematyczne, to jednak one wzajemnie się przenikają. W ten sposób elementy mariologii można znaleźć w metodologii teologii, we franciszkanizmie i w ekumenizmie. Obecność pozamariologicznych (w Katedrze Mariologii KUL od 1965 roku) obszarów teologicznej twórczości wynikała także w jakiejś mierze z racji pełnionych funkcji (m.in. kurator I Katedry Teologii Dogmatycznej KUL, dyrektor Instytutu Franciszkańskiego, pracow-

---

¹⁷ Np. prace licencjackie i doktorskie: M. P a j ą k (dziś Waluś), *Recepcja „Redemptoris Mater” wśród protestantów obszaru niemieckojęzycznego*, Lublin 1989; K. K o w a l i k, *Doktora Marcina Lutra Komentarz do Magnificat. Studium teologiczno-ekumeniczne*, Lublin 1994; J. M a j e w s k i, *Nowotestamentalny obraz Matki Pana według katolicko-luterańskiego dialogu w USA*, Lublin 1994; R. O b a r s k i, *Mariologiczne implikacje teologicznej metody Grupy z Dombes*, Lublin 2004. Por. opublikowane fragmenty prac dyplomowych: S. C. N a p i ó r k o w s k i (red.), *Ku mariologii w kontekście*, t. I-III, Lublin 2008.

¹⁸ K. K o w a l i k (red.), *Tradycja i otwartość. Księga pamiątkowa poświęcona o. prof. S.C. Napiórkowskiemu*, Lublin 1999; *Napiórkowski Stanisław Celestyn*, w: K. G ó ź d ź (red.), *Leksykon polskich dogmatyków XX i XXI wieku*, Lublin 2010, s. 255-261.

¹⁹ K. P e k, *Działalność katedry mariologii i perspektywy rozwoju*, w: K. P e k, T. S i u d y (red.), *W nurcie polskiej mariologii*, Lublin-Częstochowa 2008, s. 41-50.

²⁰ S. C. N a p i ó r k o w s k i (red.), *Teologu polski, co sądzisz o swojej twórczości?*, Niepokalanów 2007, s. 224.

nik Instytutu Ekumenicznego KUL oraz uczestnik dialogu katolicko-luterańskiego na forum światowym), ale także z przyjętej metody uprawiania teologii. Na tę ostatnią cechę wyraźnie wskazuje umiejscowienie metateologii na pierwszym planie. Wielokrotnie wznawiany podręcznik *Jak uprawiać teologię*²¹ nie tylko stanowi syntezę metodologii teologii, ale także zbiera wieloletni dorobek w tym zakresie profesora Napiórkowskiego. Autor zaznacza, że „proponuje model teologii dość wyraźnie mądrościowej, otwartej na dialog i doświadczenie”²². Pionierskie były jego badania nad opracowaniem doświadczenia osób i wspólnot chrześcijańskich (szczególnie w Europie Środkowo-Wschodniej) jako źródła teologii. W jakiejś mierze dotyczy to także uznania literatury pięknej za *locus theologicus*. Postulat poszerzenia topiki teologicznej wpłynął na łączenie postulatu wierności Tradycji (i tradycjom) z postulatem otwartości. Ponadto prof. Napiórkowski uznał za ważny element teologicznej metody ekumeniczną zasadę: „zgodnie z prawdą i życzliwie” (o innych Kościołach i wspólnotach chrześcijańskich). Nie bez znaczenia jest również zwrócenie uwagi na jako taki status naukowy teologii.

Szeroko prowadzona analiza metodologii teologii bardzo przyczyniła się do organizowania przez prof. Napiórkowskiego nowego wykładu mariologicznego, który dba o stosowną hierarchię źródeł i prawd teologicznych. Na tej podstawie zarysowały się nowe kierunki rozwoju mariologii, ze szczególnym zwróceniem uwagi na mariologię eklezjotypiczną (w wymiarze pobożności oznacza to promowanie modelu *imitatio Mariae*) i mariologię w kontekście (szczególnie trynitarnym, eklezjologicznym, pobożności).

Natomiast, gdy chodzi o wymiar ekumeniczny, to refleksja nad metodologią teologii pozwoliła ustalić powody odmiennego ukazywania Matki Pana przez katolików i innych chrześcijan. Prof. Napiórkowski przekonująco wskazał na odmiennosc modeli teologicznych, które implikują taką a nie inną mariologię. Co więcej, odnowiona metodologia teologii pozwoliła na nowe interpretacje znanych dzieł teologicznych. Pionierskie okazały się nie tylko badania nad teologią M. Lutra²³ i ksiąg symbolicznych Reformacji²⁴, ale także

²¹ *Jak uprawiać teologię*, Wrocław 2002.

²² N a p i ó r k o w s k i (red.), *Teologu polski, co sądzisz o swojej twórczości?*, s. 225.

²³ S. C. N a p i ó r k o w s k i, *Spór o Matkę*, Lublin 1988; K. K o w a l i k, *Wejrzal na nicość swojej Służebnicy*, Lublin 1995.

²⁴ *Mariologia i pobożność maryjna jako problem ekumeniczny*, RTK 39(1983), z. 2, s. 17-32; *Maryja w teologii i pobożności ewangelików*, w: *Nauczycielka i Matka. Adhortacja Pawła VI „Marialis cultus” na temat rozwoju należycie pojętego kultu maryjnego. Tekst i komentarze*, red. S. C. Napiórkowski, Lublin 1991, s. 355-404.

nad pismami F. Hodura²⁵ i F. Kozłowskiej²⁶. Do szczególnego dorobku należy również reinterpretacja pism Nestoriusza²⁷. Niezwykle w tym względzie sprawdziła się zasada metodologiczno-ekumeniczna: „zgodnie z prawdą i życzliwie”.

Uważna lektura powyższych pism pozwoliła również na analizę zarzutów pod adresem mariologii katolickiej i związanej z nią pobożności maryjnej. W tym kontekście wyraźnie został dostrzeżony istotny problem: jaki obraz Boga znajduje się w dotychczas uprawianej mariologii akademickiej oraz duszpasterskiej? Analiza tekstów wielkich czcicieli Maryi, a także mniej znanych autorów maryjnych rozważań, czytańek majowych i październikowych, kazań, a nawet pieśni kazały stwierdzać prof. Napiórkowskiemu, że ukazywany w nich „obraz Chrystusa zdecydowanie i regularnie przegrywa z cieplejszym obrazem Maryi Matki, która jest serdeczna i wszystko rozumie. Zarówno Bóg, jak Chrystus w tych tekstach zdecydowanie przegrywają z obrazem Maryi. A ponieważ obraz Boga i obraz Chrystusa to poważna, nawet bardzo poważna sprawa w chrześcijańskiej wierze, uważam za obowiązek teologa konsekwentne powracanie do tego tematu”²⁸. Konkluzja zawiera postulat, by nie lekceważyć oraz zbyt łatwo nie usprawiedliwiać nadużyć, które przyczyniły się do szesnastowiecznego rozdarcia zachodniego chrześcijaństwa a i dzisiaj mogą niepokoić (np. rozpowszechnianie kopii Ikony Jasnogórskiej bez wizerunku Jezusa).

Z uwagi na duże zaangażowanie prof. Napiórkowskiego, jako kierownika Katedry Mariologii, w Instytut Franciszkański światło dzienne ujrzało wiele pism (wraz z komentarzem) z mariologii franciszkańskiej²⁹. Także w tym wypadku nie zabrakło uwrażliwienia na kontekst. Praca nad franciszkanizmem nie sprowadzała się jedynie do badań pism o Maryi. Publikacje i sympozja przybliżyły kontekst historyczny³⁰ oraz teologiczny. Ten ostatni jest szcze-

---

²⁵ J. B. B a j o r e k, *Mariologia biskupa Franciszka Hodura*, [mps ChAT], Warszawa 2006. Prezentacja: J. B. B a j o r e k, *Mariologia biskupa Franciszka Hodura*, TwP 24(2006), nr 84, s. 13-21.

²⁶ W. R ó ż y k, *Objawienia Marii Franciszki Kozłowskiej według rękopisu z Archiwum Watykańskiego. Studium teologiczne*, Świdnica 2006.

²⁷ *Matka mojego Pana (problemy – poszukiwania – perspektywy)*, Opole 1988, s. 129-132.

²⁸ *Bóg wielkich niewolników Maryi*, w: K. Pek, T. Siudy (red.), *Trójca Święta a Maryja*, Częstochowa 2000, s. 49-88.

²⁹ *Mariologia franciszkańska*, Niepokalanów 2004.

³⁰ *Zakony franciszkańskie w Polsce*, t. I: *Franciszkanie w Polsce średniowiecznej*, cz. 1: *Franciszkanie na ziemiach polskich*, Lublin 1983, ss. 408; cz. 2 i 3: *Franciszkanie na ziemiach polskich*, Lublin 1989; *Franciszkanie w Polsce XVI-XVIII wieku*, cz. 1-2, Niepokalanów 1998-

gólnie widoczny poprzez dwie serie wydawnicze: „Biblioteka Instytutu Franciszkańskiego” (BIF – ukazało się kilkanaście tomów) i „Mała Biblioteka Instytutu Franciszkańskiego” (MBIF – wydano kilkanaście tomików) oraz rocznik franciszkańskiego seminarium w Łodzi: „Lignum Vitae” (od 2000 roku kilkanaście tomów). Ponadto należałoby wskazać na prace monograficzne stanowiące zazwyczaj owoc sesji naukowych: o św. Bonawenturze³¹, o św. Antonim z Padwy³², o bł. Janie Dunsie Szkocie i filozofii franciszkańców³³, o św. Klarze³⁴ i o św. Maksymilianie Kolbe³⁵. Nie zabrakło w nich odniesień do zagadnień mariologicznych.

Co do edycji źródeł mariologicznych zwraca na siebie uwagę seria wydawnicza (Wydawnictwo Ojców Franciszkanów w Niepokalanowie) – „*Beatam me dicent*. Teksty o Matce Bożej”. Chodzi tu o 10 tomów źródeł do mariologii, w tym 4 tomy z patrystyki, 2 tomy z prawosławia, 1 tom z chrześcijaństwa ewangelickiego³⁶.

Praca nad recepcją wielkich dokumentów Kościoła to nade wszystko wyjaśnianie i recepcja mariologii zawartej w konstytucji *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II. Już wstępne badania wzbudziły zainteresowanie redakcji „Concilium”, która publikowała opracowania prof. Napiórkowskiego w 8 je-

2003; *Franciszkanie w Polsce XIX wieku*, Niepokalanów 1996; *Franciszkanie na ziemiach polskich w latach 1914-1980* (publikacja w toku).

³¹ S. C. Napiórkowski, E. I. Zieliński (red.), *Św. Bonawentura. Życie i myśl*, Niepokalanów–Warszawa 1976.

³² Bonawentura, *Itinerarium mentis ad Deum, Droga duszy do Boga*. Wstęp, przekład i objaśnienia S. C. Napiórkowski, w: W. Słomka (red.), *Mistyka w życiu człowieka*, Lublin 1980, s. 127-159; Bonawentura, *Breviloquium*. Prolog. Księga pierwsza (Boża Trójca). Wstęp, przekład i komentarze S. C. Napiórkowski, w: *Z filozofii św. Augustyna i św. Bonawentury* (Opera Philosophorum Medii Aevi, t. III. Textus et Studia), Warszawa 1980, s. 175-251.

³³ Cz. I, ss. 330, cz. II, ss. 250, cz. III, ss. 292, S. C. Napiórkowski, E. I. Zieliński (red.), *Filozofia Franciszkanów*, Niepokalanów 2005.

³⁴ S. C. Napiórkowski, W. Koc (red.), *Święta Klara z Asyżu w 800-lecie urodzin. Materiały z sympozjum odbytego w dniach 15-17 października 1993 roku w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Franciszkanów w Łodzi–Łagiewnikach*, Niepokalanów 1995; S. C. Napiórkowski (red.), *Duchowość świętego Franciszka*, Niepokalanów 2001; tenże, *Modlitwa franciszkańska*, Niepokalanów 2001.

³⁵ *Komentarze do pism i konferencji św. Maksymiliana M. Kolbego*, SM 4(2002) 3, s. 307-321.

³⁶ *Ojcowie Kościoła greccy i syryjscy*, wyd. I 1981, II. 1992; 2. *Ojcowie Kościoła łacińscy*, wyd. I 1981, II 1992; 3. *Ojcowie wspólnej wiary*, 1996; 4. *Dominikanie średniowieczni*, 1992; 5. *Franciszkanie średniowieczni*, 1992; 7. *Prawosławie*, cz. I, 1991; 8. *Prawosławie*, cz. II, 1991; 9. *Kościół przedchalcedońskie*, 1995; 10. *Chrześcijaństwo ewangelickie*, 2000; 11. *Polskie średniowiecze*, 2000.

zykach. Kolejne działania Kierownika Katedry Mariologii zaowocowały sesjami i publikacjami na temat nauczania Pawła VI³⁷ i Jana Pawła II. Ponadto pojawiły się wysokonakładowe opracowania w formie broszury pt. *Jak czcić Matkę Bożą*³⁸ i *Tak czcić Matkę Bożą*³⁹. Encyklice Jana Pawła II – *Redemptoris Mater* były ponadto poświęcone 2 sympozja i opublikowano stosowny komentarz⁴⁰. Część z tych materiałów ukazała się także w języku rosyjskim. Do dorobku nad soborową i papieską mariologią wlicza się również wiele prac magisterskich i doktorskich.

Wskazanie na potrzebę kontekstualności w mariologii wynikało z oceny tej mariologii, która izolowała Maryję głównie z misterium Ojca, Chrystusa, Ducha Świętego, Kościoła, oraz wyłączała mariologię z soteriologii, pneumatologii, charytologii, eklezjologii itd. Stąd tytuł dla serii wydawniczej prowadzonej przez Katedrę Mariologii: „mariologia w kontekście”, wyrażający w skrócie jej program. Postulat uprawiania mariologii w kontekście zachęca do rozwijania teologii pośrednictwa w Chrystusie (*Maria in Christo Mediatrix, In Mediatore Mediatrix*) i w pośrednictwie Ducha Świętego (*Maria in Spiritu Sancto Mediatrix, In Spiritu Mediatore Mediatrix*). Profesor Napiórkowski, wskazując na nowe modele teologiczne pośrednictwa maryjnego, nie wyklucza tego ujęcia, które najbardziej zadomowiło się w pobożności: ad Mediatorem Mediatrix. Potwierdzeniem potrzeby komplementarnego ukazywania Maryi w misterium chrześcijańskim były słowa Jana Pawła II, który zawarł to w dewizie: „przez Chrystusa do Maryi”. Zasadniczo dzięki inicjatywie Napiórkowskiego literatura teologiczna w Polsce została wzbogacona obszernym komentarzem do słów Papieża⁴¹.

W prezentacji dorobku warto odnotować także to, czego prof. Napiórkowski nie podjął. Mianowicie nie opracował podręcznika mariologii. Wprawdzie

---

³⁷ S. C. N a p i ó r k o w s k i (red.), *Błogosławić mnie będą. Adhortacja Pawła VI „Marialis cultus”. Tekst – komentarze – dyskusja*, Lublin 1990; t e n ż e, *Matka i Nauczycielka. Adhortacja Pawła VI „Marialis cultus” na temat rozwoju należycie pojętego kultu maryjnego*. Tekst i komentarze, Lublin 1991.

³⁸ *Jak czcić Matkę Bożą? Adhortacja apostolska papieża Pawła VI „Marialis cultus” o należytych kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny*. Przygotował do wydania i wstępem opatrzył S. C. Napiórkowski, franciszkanin, Niepokalanów 1984.

³⁹ S. C. N a p i ó r k o w s k i (red.), *Tak czcić Matkę Bożą. Paweł VI o kulcie Najświętszej Maryi Panny*, Niepokalanów 2004.

⁴⁰ S. C. N a p i ó r k o w s k i (red.), *Jan Paweł II. Matka Odkupiciela. Tekst i komentarze*, Lublin 1993.

⁴¹ S. C. N a p i ó r k o w s k i, K. P e k (red.), *Przez Jezusa do Maryi*, Częstochowa–Licheń 2002.

kluczowe hasła mariologiczne, przygotowane przez prof. Napiórkowskiego, znalazły się nawet w „Encyklopedii Katolickiej” („Maryja”, „Mariologia”, „Macierzyństwo Boże”, „Macierzyństwo duchowe”, „Niepokalane Poczęcie”), jednak nie ukazała się synteza tego działu teologii jako autonomiczna praca. Na podstawie analizy dotychczasowego dorobku fakt ten da się usprawiedliwić jedynie pragnieniem zachowania mariologii od ewentualnej (kolejnej) izolacji z całej teologii. Jednak wyjazdy w wykładami do Rosji (Irkuck) i Kazachstanu skłoniły o. Napiórkowskiego do przygotowania podręcznika mariologii w języku rosyjskim.

Do 1998 roku Katedra Mariologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II pod kierunkiem prof. Napiórkowskiego była jedyną tego typu placówką wśród 11 wydziałów teologii w Polsce. Na przełomie wieków sytuacja się zmieniła, gdyż powołano nowe katedry mariologii: na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (1998), w Instytucie Teologicznym w Radomiu (1999) i w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (2007)⁴². W podsumowaniu ponadpięćdziesięcioletniej działalności Katedry Mariologii KUL należałoby zwrócić uwagę na jej obsadę personalną oraz absolwentów, a także wskazać na formy działalności. Chociaż liczba profesorów i studentów w czasach nowożytnych wielokrotnie wzrosła w stosunku do początków kształcenia uniwersyteckiego w Europie, a to wpłynęło na reorganizację pracy akademickiej, to jedna z pierwotnych zasad: mistrz–uczeń, przetrwała w działalności Katedry Mariologii KUL. Wskazują na to różnego rodzaju sprawozdania wykładowców oraz uczniów⁴³. Stąd z jednej strony wymienia się kierowników i innych pracowników omawianej Katedry – kierownicy: Andrzej Krupa OFM (1957-1980), S. C. Napiórkowski (1980-2003), K. Kowalik SDB (2004-2005), K. Pek MIC (od 2010); kuratorzy: K. Klauza (2005-2008) i ks. K. Góźdź (2008-2010), a z drugiej jej kilkuset absolwentów.

---

⁴² K. P e k, *Mariologia polska po Soborze Watykańskim II*, w: E. Wiszowaty (red.), *Pro animarum salute*, Olsztyn 2007, s. 89-100.

⁴³ K o w a l i k (red.), *Tradycja i otwartość*; S. C. N a p i ó r k o w s k i, *Amicta sole*, Lublin 2003.

III. OCENY MARIOLOGII S. C. NAPIÓRKOWSKIEGO

Do czasu jubileuszu Katedry w 2007 roku pojawiły się trzy propozycje podsumowania działalności Katedry Mariologii i tym samym jej kierownika: teksty II Synodu Plenarnego w Polsce⁴⁴, opracowanie S. C. Napiórkowskiego OFMConv w ogólnopolskiej autoprezentacji teologicznej⁴⁵ oraz uchwała Kapituły nagrody „Pro Ancilla Domini” zainicjowana przez R. Laurentina, a wręczana na „Marianum” w Rzymie. Oczywiście, swego rodzaju częściowym podsumowaniem są także prace akademickie, które powstały na podstawie dorobku A. Krupy OFM⁴⁶ i S. C. Napiórkowskiego OFMConv⁴⁷.

Wyjątkowe znaczenie ma ocena i podsumowanie działalności Katedry Mariologii wyrażone przez II Synod Plenarny w Polsce, który obradował w latach 1991-1999. Trzeba także zauważyć, że w dokumencie końcowym synodu wspomniano tylko tę jedną placówkę naukowo-dydaktyczną. Podsumowanie znalazło się w części prezentującej „maryjną drogę Kościoła w Polsce”, czyli ukazującej formy pobożności maryjnej (zawierzenie, liturgia, różaniec, Anioł Pański, godzinki, miesiące maryjne i koronacje) oraz podmioty kościelne skupiające się na duszpasterstwie maryjnym (Jasnogórska Rodzina Różańcowa, Rycerstwo Niepokalanej, Dzieło Pomocników Maryi Matki Kościoła, ruch Światło-Życie, sodalicje mariańskie, ruch Dzieci Maryi oraz niektóre zakony). To właśnie w tym ostatnim miejscu wskazano także na Katedrę Mariologii: „Duże zasługi w kształtowaniu mariologii polskiej i wytyczeniu dróg pobożności maryjnej ma Katedra Mariologii KUL. Dobre owoce przyniosło w działalności tej placówki połączenie wymiaru teologiczno-dogmatycznego mario-

---

⁴⁴ *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Poznań 2001, s. 273.

⁴⁵ N a p i ó r k o w s k i, *Teologu polski, co sądzisz o swojej twórczości?*, s. 223-234.

⁴⁶ W. O b r ę b s k i, *Mariologia L. A. Krupy w świetle encykliki Jana Pawła II „Redemptoris Mater”*, [mps, PWT Wrocław], Wrocław 1995.

⁴⁷ M. K a j d a n, *L'interpretazione della dottrina mariologica del Vaticano II nelle opere di S. C. Napiórkowski*, [mps, „Marianum” Rzym], Roma 1992; K. G ł a d k o w s k i, *Mariologia w ujęciu S. C. Napiórkowskiego przejawem ekumenicznego dialogu katolicko-luterańskiego*, [mps, ATK], Warszawa 1998; C. A. M a z u r k i e w i c z, *Maryja jako „nauczycielka pobożności” w pismach S. C. Napiórkowskiego*, [mps, UKSW], Warszawa 1999; G. K o s t e c k i, *Teologiczna ikona Maryi w dialogu katolicko-luterańskim w świetle pism S. C. Napiórkowskiego*, [mps, UAM], Poznań 2001; E. R ó g, *Maryja jako „nauczycielka pobożności” w pismach S. C. Napiórkowskiego*, [mps, KUL], Lublin 2002; G. S u r d y k a, *Udział Maryi w dziele zbawienia według S. Napiórkowskiego OFMConv*, [mps, PWT Wrocław 2007]; M. S a n i e w s k i, *Postulat S. C. Napiórkowskiego uprawiania „mariologii w kontekście”*, [mps, KUL], Lublin 2007.

logii z wrażliwością ekumeniczną oraz badaniami nad pobożnością ludową i duszpasterstwem maryjnym⁴⁸.

W tym krótkim stwierdzeniu wskazano na pastoralne konsekwencje działalności prowadzonej przez Katedrę, dając bardzo pozytywną ocenę. Zwrócono uwagę również na to, że dotychczasowa działalność nie inspirowała do jednej, ale do wielu dróg pobożności maryjnej. Wprawdzie nie wymieniono żadnej z nich, jednak na podstawie dorobku można stwierdzić, że z jednej strony Katedra twórczo inspirowała do odnowy dotychczasowych form pobożności (np. podczas peregrynacji Ikony Jasnogórskiej), a z drugiej wskazywała na potrzebę nowych inicjatyw duszpasterskich, gdzie szczególne miejsce zajmie Biblia i liturgia. Ten wymiar działalności lubelskiej placówki najbardziej ujawnił się w ramach sympozjów organizowanych na temat adhortacji Pawła VI – *Marialis cultus*⁴⁹ i encykliki Jana Pawła II – *Redemptoris Mater*⁵⁰. Oba dokumenty papieskie miały przede wszystkim na celu promocję nauczania Soboru Watykańskiego II. Wspomniany synod w swej ocenie nie odniósł się do tego znaczącego źródła inspiracji działalności Katedry, a jedynie poprzestał na opisanu jej metody pracy, a mianowicie na łączeniu wymiaru ściśle teologicznego z ekumenicznym oraz z duszpasterskim. Ze strony samej Katedry sformułowano to jako uprawianie „mariologii w kontekście”. Wymownym tego dowodem jest uniwersytecka kolekcja wydawnicza o takim tytule.

W tym miejscu należy również zaznaczyć, że synodalna wypowiedź odnosi się do działalności Katedry w ogólności i w związku z tym ewentualne dalsze badania pozwoliłyby wykazać, na ile wspomniana ocena dotyczy kierownictwa za czasów prof. Krupy, a na ile odnosi się do działalności prof. Napiórkowskiego.

Decyzją Kapituły nagrody „Pro Ancilla Domini” laureatem jej 10 edycji został prof. S. C. Napiórkowski OFMConv. W przyjętej uchwale wymieniono motywy werdyktu, które także w jakiejś mierze streszczają działalność kierowanej przez niego Katedry Mariologii. Niemniej na pierwszym planie został postawiony dorobek naukowy prof. Napiórkowskiego. Komisja stwierdziła: „ciągłe i konsekwentne zaangażowanie w badania mariologiczne, prowadzone w świetle wskazań Soboru Watykańskiego II, a szczególnie Rozdziału VIII *Lumen gentium* oraz zgłębianie nauczania posoborowego”; „troskę o rozpo-

⁴⁸ *II Polski synod plenarny 1991-1999*, Poznań 2001, s. 273.

⁴⁹ S. C. N a p i ó r k o w s k i (red.), *Nauczycielka i Matka*, Lublin 1991.

⁵⁰ T e n ż e (red.), *Matka Odkupiciela*, Lublin 1993.

szechnianie nauki dotyczącej obecności Maryi w misterium Chrystusa i Kościoła w celu ułatwienia porozumienia między uczniami naszego Pana, poprzez zaangażowanie w dialog ekumeniczny, zwłaszcza katolicko-luterański; „tworzenie mariologicznych opracowań naukowych dzieł różnych autorów średnio-wiecznych a także opracowań pism o. M. M. Kolbego; promowanie «mariologii w kontekście» w celu wspierania autentycznej duchowości chrześcijańskiej, ze szczególnym uwzględnieniem duchowości franciszkańskiej; wpływ na nauczanie mariologii i kształcenie wielu pokoleń studentów i studentek na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz w innych instytucjach”.

Z podobnymi wnioskami wystąpił 5 października 2007 roku w swej laudacji ks. prof. R. Laurentin. Oceniając dorobek o. Celestyna Napiórkowskiego, zwrócił przede wszystkim uwagę na „jego wielowartościową karierę, rozległe horyzonty ekumeniczne, jego twórczość, jego działalność poza nauczaniem”⁵¹. Uderzyły go również rozmiary twórczości Laureata: „ponad 700 tytułów; byliście promotorem 423 prac magisterskich, w tym 94 z mariologii, i 21 doktoratów (w tym jeden o moim dziele); prowadzicie wiele serii oraz przegląd teologiczny”, a ponadto „jesteście przekładani na rosyjski, ukraiński i słowacki [...]. Przed światem słowiańskim odsłoniście wartości protestantyzmu. Promujecie jego otwarcie na ideał teocentryczny [...]. Dzięki wam rozumiemy, jak Chrystus, według twórców Reformacji, nie jest ściśle biorąc *Solus* (Sam, Tylko), ale *nunquam Solus* (nigdy Sam, nigdy Tylko) w swoim mistycznym cielem i w promieniowaniu charyzmatów w jego Kościele”. Prof. Laurentin, wymieniając wiele zalet dorobku mariologicznego Laureata, nie nazwał go jednak mariologiem, gdyż „przy głębszym włączeniu Maryi do Kościoła i przy Waszym otwarciu ekumenicznym, bardzo szybko staliście się mistrzem w eklezjologii i w teologii katolickiej. Promowaliście równocześnie studia nad żywą Tradycją, strzeżoną przez Magisterium oraz międzykulturowy i międzynarodowy dialog ekumeniczny”. W laudacji dostrzeżono także bardzo bliskie prof. Napiórkowskiemu uwarunkowania metodologiczne: „W poszukiwaniu nowych wiatrów zwrócono się ku nowym metodom. Co do metod, to istnieje ich wiele; chodzi o to, by odróżnić te, które pozwalają jedynie na grę po powierzchni, od tych, które prowadzą do lepszego poznania Objawienia, Maryi. Często ci, którzy uważają siebie za specjalistów od jednej metody, redukują Najświętszą Pannę do tej metody, nie uświadamiając sobie, w czym Maryja dokładnie je przerasta”.

---

⁵¹ K. P e k, T. S i u d y (red.), *W nurcie polskiej mariologii*, Lublin–Częstochowa 2008, s. 160-163.

Na oddzielne opracowanie zasługuje ocena dorobku, która uwzględni parametr czasu, a nade wszystko prace dyplomowe (55 doktoratów, 423 magisteria)⁵². Wydaje się, że cechuje je charakterystyczny styl myślenia, tj. uprawianie teologii w kontekście. Ostatnia dekada wyraźnie charakteryzuje się kontekstem Europy Środkowo-Wschodniej. W tym rejonie świata zmieniała się sytuacja polityczna, a to umożliwia studiowanie w KUL osobom spoza Polski i pozwala łatwiej nawiązywać współpracę z innymi ośrodkami w tej części Europy. Prof. Napiórkowski wyraźnie postawił postulat, aby nie tylko teologię w Polsce uprawiać poprzez promocję teologii zachodniej. Obiecujące zatem są działania od 2001 roku, od czasu Forum Europy Środkowo-Wschodniej, które pozwolą w przyszłości na badania nie tylko całej mariologii słowiańskiej, ale nade wszystko teologii Młodszej Europy (J. Kłoczowski)⁵³. Do 2013 roku zorganizowano 7 sesji międzynarodowych (2 w Polsce, 2 na Ukrainie, 2 w Rosji i 1 na Słowacji). Materiał ukazał się drukiem⁵⁴. Nieocenione było także prowadzenie przez prof. Napiórkowskiego biuletynu informacyjnego „Teologia w Polsce” (85 numerów w latach 1983-2006). Publikacja wyraźnie służyła integracji środowiska teologicznego, wymianie myśli i przekazywaniu informacji o sprawach organizacji studiów i rezultatach badań.

---

⁵² S. C. N a p i ó r k o w s k i (red.), *Ku mariologii w kontekście*, Lublin 2008 [3 tomy, ok. 1000 stron]; t e n ż e, *Duch Święty, Kościół, człowiek*, Lublin 2011-2012 (2 tomy fragmentów [ponad 2000 stron] prac dyplomowych z pneumatologii, eklezjologii, antropologii).

⁵³ K. P e k, *Christus Mariae: un progetto di mariologia nell'Europa centro-orientale*, „Ephemerides Mariologicae” 56(2006), 1-2, s. 139-150.

⁵⁴ K. K l a u z a, S. C. N a p i ó r k o w s k i, K. P e k (red.), *Więksi i mniejsi prorocy Europy środkowo-wschodniej*, Lublin 2003 [ss. 804]; S. C. N a p i ó r k o w s k i (red.), *Prorocy Europy środkowo-wschodniej*, Lublin 2009 [ss. 1070].

MARIOLOGIA EKUMENICZNA WEDŁUG S. C. NAPIÓRKOWSKIEGO

S t r e s z c z e n i e

W 1965 roku S. C. Napiórkowski OFMConv przedstawił bardzo oryginalną rozprawę doktorską na temat kwestii mariologicznych ukazywanych przez teologów protestanckich. Po prawie pół wieku okazało się, że jest to niezwykle pożyteczny kierunek badań teologicznych, gdyż doprowadził nie tylko jego do uprawiania mariologii ekumenicznej. Krytyce zostały poddane dotychczasowe poglądy chrześcijaństwa ewangelickiego, ale także niektóre tezy mariologii katolickiej. Napiórkowski zarysował w swych publikacjach przejście od sporu do dialogu o Matce Jezusa.

Słowa kluczowe: mariologia, protestantyzm, S. C. Napiórkowski.